

Бріф круглого столу

Тема: Результати громадського моніторингу виборів до Верховної ради України у 2019 році.

Час проведення: 14 серпня 2019 року з 11:00 до 13:30

Місце: Київ, вул.Хрещатик 27-а (приміщення Національної спілки журналістів України)

Бріф круглого столу подається відповідно до програми круглого столу, в якій зазначені посада доповідача, тема доповіді та час. Рекомендуємо користуватись програмою під час читання бріфу. Програма викладена на сторінці за [посиланням](#). Підкреслюємо, що бріф не ставить собі за мету абсолютно точно передати слова учасників дискусії, а швидше окреслити основні питання, що обговорювались на круглому столі. Уточнити точний зміст слів кожного учасника дискусії можна за допомогою архівного запису круглого столу (стрім доступний за [посиланням](#))

Роман Бочкала. Вступне слово. Коротко окреслив актуальність та історію проекту «Стоп політичній корупції», яких почався у січні 2014 року. ГО «Стоп корупції» отримала від ЦВК статус офіційного спостерігача на виборах. В моніторингу активну участь взяла мережа відокремлених підрозділів ГО «Стоп корупції» в регіонах України, що наразі налічує 58 підрозділів. До проекту долучились журналісти проекту незалежних антикорупційних розслідувань «Стоп корупції». Велика доля маніпуляцій під час виборів відбувалась не на рівні фактів, а на рівні емоцій та формування ставлення виборців до певних явищ та подій.

проф. Олександр Чекмишев (Перша фіксована доповідь) Зауважив, що має досвід 20 років моніторингу ЗМІ, в тому числі великі проекти, що фінансувались ЄС. З доповіддю можна ознайомитись за [посиланням](#).

Антон Нечіпуренко (Друга фіксована доповідь). Використання системи медіа моніторингу «Семантрум» дозволило дослідити великі масиви даних практично усіх типів публікацій в українських мас-медіа (уся друкувана преса, центральне і регіональне телебачення, усі публікації в інтернеті, соціальні мережі) за допомогою технологій семантичного аналізу текстів. Система була спеціальним чином налаштована за критеріями тем публікацій відповідно до політичних партій згідно до технічного завдання. Також використовувались стандартні функції системи, такі як оцінка тональності публікацій, географічний розподіл, виокремлення типових сюжетів (мемів) публікацій та інші. Таким чином були отримані найпоширеніші месіджі і меми, а також канали їх поширення, які партії намагались поширити в Україні. Це був дуже цікавий проект, ми навіть не очікували отримати настільки несподівані результати – це був шок, наскільки поширеними виявились політичні маніпуляції у ЗМІ. Важливо звернути увагу на те, що система «Семантрум» автоматично отримує попередню інформацію, яка вимагає наступної експертної оцінки. Ознайомитись з первинними даними, що надає система «Семантрум», можна на сайті «Стоп корупції» за [посиланням](#). Презентація від «Семантрум», яка була зроблена під час брифінгу 19 липня, так само доступна за [посиланням](#).

Рокосолана Арійончік (Третя фіксована доповідь). За даними правоохоронних органів кількість порушень виборчого законодавства під час парламентської кампанії зменшилась майже у два

рази у порівнянні з президентською кампанією. Вважаю, що це результат роботи громадських спостерігачів за виборами, під тиском яких. На жаль, МВС не завжди оновлює інформацію про порушення виборчого законодавства. Найпоширеніші порушення, що були зареєстровані: незаконна агітація в день виборів, підкуп виборців, перешкоджання виборчим правам громадян, хуліганські конфлікти, фотографування виборчих бюлетенів, пошкодження бюлетенів, повідомлення про мінування виборчих дільниць. Було подано 2105 заяв, з яких МВС зареєструвало лише 71 повідомлення, складень 52 адміністративні протоколи. Поліція реагувала на звернення мобільніше, ніж під час попередніх виборчих кампаній.

Артем Дорофєєв (четверта фіксована доповідь). Дуже важлива проблема під час виборів полягає у поганій професійній підготовці тих, хто ці вибори проводить. Порушення виборчого законодавства розподіляються на три категорії: порушення у період до виборів, порушення під час виборів, порушення, що пов'язані з підрахунком голосів. Якщо проаналізувати дані громадського моніторингу виборів, то можна сказати, що найпоширенішими порушеннями у період до виборів є такі: незаконна агітація, незаконне залучення додаткових коштів на агітацію з невідомих джерел, подання політичними партіями так званих «мертвих душ» до складу виборчих комісій (що не дає можливості виборчим комісіям працювати повноцінно до дня виборів), обмеження надання виборчими комісіями необхідної інформації. Виборчі комісії у 80% випадків не ведуть належним чином документацію. Порушують процедури закупівель для забезпечення роботи виборчих комісій (без тендерів, завищені ціни). Всупереч законодавству жодна окружна або дільнична виборча комісія не публікують необхідну інформацію і документацію на сайті ЦВК. Навіть якщо публікується постанова з посиланням на додатки, то як правило, ці додатки відсутні. Тобто проблема з доступом до інформації існує, і вона пов'язана переважно з поганою професійною підготовкою виборчих комісій. Друга категорія порушень – це порушення у день виборів: недопущення журналістів на виборчі комісії, демонстрація виборчих бюлетенів (працює «сетка»), видача бюлетенів без паспортів, відмова у видачі бюлетеня на підставі ID-карти, вкидання виборчих бюлетенів (зрив виборів або покращення результатів певним особам), фейкові журналісти і спостерігачі. Порушення під час підрахунку голосів: некоректні трактування змісту бюлетеня на предмет волевиявлення громадянина, заповнення протоколів до закінчення виборів.

Ремарка Романа Бочкала: На жаль статус журналіста може отримати випадкова особа, бо ця діяльність державою не ліцензується. Це питання треба піднімати в площині регулювання галузі.

Ремарка Олександра Чекмишева: Станом на літо цього року 39 телеканалів називають себе загально національними. Якщо проаналізувати обсяги рекламного телевізійного ринку в Україні, то цих коштів вистачить лише на дві-три редакції телеканалу. Все інше – тіньові кошти, які роблять телеканали залежними. Риторичне питання: про які стандарти журналістики, яку професійну етику можна розмовляти?

Роман Бочкала: Ми бачимо, що виборча кампанія проходила на двох рівнях – на центральному, де змагались політичні партії в засобах масової комунікації, і на мажоритарному, де на місцях використовувались брудні технології. На мажоритарних округах реєструвались навіть напади на журналістів. У якості жертви одного з таких випадків в Чернігівській області опинилась наша журналістка Марія Гураль. Наш моніторинг показав, що стосовно «чорного піару» і використання брудних технологій на мажоритарних округах останні парламентські вибори не були кращі за минулі. Але при цьому є відмінність, що притаманна останнім виборам – це перші вибори, коли «гречка» прогнала. Кандидати, що використовували старі методи, навіть підкуп виборців, у

підсумку програли ці вибори. А виграв «бренд». Вибори пройшли ті, хто був від діючого президента, або ті, хто «замаскувався» під «ЗЕ»-бренд. Питання, чи це порушення? Але це без сумніву – тренд. Інше спостереження стосувалось того, що дуже багато кандидатів в депутатів на останніх виборах змінювали свої персональні дані - ім'я та прізвище.

Людмила Зубрицька (директорка Інституту громадянської освіти НаУКМА): Навіть з'явився такий анекдот: - «Я змінила прізвище». – «Ти що вийшла заміж?» - «Ні, іду в депутати». Погоджуюсь, що ця кампанія була унікальна. Додам одну ремарку. Доволі цікавими будуть місцеві вибори. Ми побачимо на місцевих виборах на 100% все, що відбувалось на мажоритарних округах протягом парламентської кампанії. Стосовно проблеми фейкових журналістів можу проілюструвати це власним досвідом. Доводилось багато разів чути про те, що певні особи шукають можливість за гроші придбати посвідчення журналіста, аби використати його під час виборчої кампанії. Це дуже небезпечно для нашого політичного простору.

Юрій Козлов, керівник Ізюмського відокремленого підрозділу ГО «Стоп корупції», звернув увагу, що офіційна статистика МВС значно занижує реальну кількість порушень виборчого законодавства. Це добре ілюструється фактичними даними по місту Ізюм.

Ігор Бондарчук - фіксований виступ (керівник правозахисної моніторингової групи ГО «Стоп корупції») Маю звернути увагу на певні механізми і події під час передвиборчої гончі. Ми провели серію круглих столів на протязі кампанії, спілкувались з політологами. Склалось враження, що у нас на мажоритарних округах застосовуються «найпросунутіші» брудні технології підкупу виборців. Починаючи з червня почались запрошення на округи найавторитетніших осіб, артистів. Почала будуватись сітка. Незаконне використання агітаційних матеріалів без вихідних даних. На Чернігівщині, наприклад, на парканах та будинках авторитетних осіб, що проживають в місті, розміщувалась реклама певних кандидатів в депутати. Ми звернулись з повідомленнями про порушення виборчого законодавства (підкуп виборців і незаконні агітаційні матеріали) до правоохоронних органів і ЦВК. Ця остання виборча кампанія дала нам можливість провести моніторинг порушень виборчого законодавства по всіх регіонах України. Хочу подякувати усім осередкам ГО «Стоп корупції», які проводили цей моніторинг. Також дуже приємно відзначити ефективність нашої гарячої телефонної лінії. Багато повідомлень з регіонів від громадян про порушення були надані на наш телефон гарячої лінії як першу ланку (до звернення у правоохоронні органи). Люди в першу чергу звертались до нас, надавали нам свідчення і докази (наприклад відеоз'йомку порушень), на підставі яких ми звертались до правоохоронних органів.

Тетяна Ілюк – фіксований виступ (експерт з інформаційних та іміджевих технологій Українського Центру суспільного розвитку). Хочу звернути увагу на те, що остання виборча кампанія продемонструвала, що роль традиційних медіа, в тому числі телебачення, не можна применшити. Телеканали спрацювали на своїх кандидатів і на утвердження брендів, в тому числі наприклад «Слуги народу». Але також спрацювали нові медіа – нові канали. Їм вдалося достукатись до своєї аудиторії. Це телеграм-канали, фейсбук та інші соціальні мережі. Ця тенденція простежується у всьому світові. На місцевих виборах ми так само, навіть більше, побачимо ці тренди. Бо в соціальних мережах зручніше робити таргетування. Для моніторингу це плюс, бо легше визначити емоційний рівень і непрямі маніпуляції також. Непрямих маніпуляцій надзвичайно багато. Треба зрозуміти наскільки «Семантрум» здатний оцінити непрямі маніпуляції.

Олександр Іграт'єв (керівник Олевського відокремленого підрозділу ГО «Стоп корупції») Хочу повідомити о порушеннях на 64 округе, где судом первой инстанции фактически были отменены

вибори. И только чудом после апелляции избирательный процесс на этом округе был возобновлен.

Роман Бочкала. На нашому заході присутні представники ENEMO. Це П'єр Пет'є, політичний аналітик місії спостереження за виборами, а також Теодора Поп Трайков, заступниця голови місії спостереження за виборами. Пропоную висловити свою думку.

П'єр Пет'є (політичний аналітик місії спостереження за виборами ENEMO) Добрий день! К сожалению мы не говорим по-украински. Официальный язык ENEMO – английский. Поэтому, если не возражаете, я выступлю на английском языке. *(Далі переклад з англійської мови):* На жаль, ми не маємо змогу через обмежене знання української мови розуміти абсолютно все, про що йдеться на цьому круглому столі, але ми розуміємо основні змісти, які обговорюються сьогодні під час дискусії. В цілому ми розділяємо стурбованості, що висловлюються учасниками сьогоднішньої події. Ми так само приділяємо велику увагу передвиборчому періоду і тим порушенням, на які звертав увагу Артем Дорофєєв, зокрема щодо членських змін у складі виборчих комісій. Відповідно до даних, що збрали наші спостерігачі, плінність у складі виборчих комісій за 5 днів до виборів складала 56%. Деякі члени комісій змінювались по декілька разів. Ми про це згадуємо у нашому проміжному звіті. На щастя, я не думаю, що це справило значний вплив на результати виборів. Але це ризики, які продовжують існувати завдяки відсутності належного законодавчого регулювання щодо проміжку часу коли зміни у складі виборчих комісій можуть відбуватись. Ми також стурбовані недоліками законодавства, що визначає загальні основи виборчої кампанії та спостереження за ЗМІ під час виборів, про що також згадувалось сьогодні під час дискусії на круглому столі. Ці недоліки були присутні під час попередніх кампаній у 2014 році. На жаль вибори у 2019 році проходять так само за цим старим законодавством, тому зловживання продовжуються. Тому ми працюємо над рекомендаціями, які носять комплексний характер: як має відбуватись передвиборча кампанія, як вона має регулюватись, як санкції мають застосовуватись до порушників. Ми сподіваємось, що новий склад парламенту, що обраний на виборах, буде працювати над покращенням виборчого законодавства. Тому ми зараз розробляємо відповідні рекомендації для покращення законодавства стосовно як президентських виборів, так і парламентських. Очікуємо, що у вересні зможемо представити наш фінальний звіт з рекомендаціями. Дякую за увагу!

Роман Бочкала. Дякуємо за представлену точку зору! З нетерпінням очікуємо, коли зможемо побачити фінальний доклад ENEMO. Наш відокремлений підрозділ ГО «Стоп корупції» у Донецькій області (м.Святогірськ) має досвід співпраці з ENEMO під час виборчої кампанії. Тому передаю слово Володимирі Рибалкіну.

Володимир Рибалкін (керівник Святогірського відокремленого підрозділу ГО «Стоп корупції») Наше спостереження за виборчою кампанією стосувалось 47, 51, 52, 62 виборчих округів. Ми почали працювати зі спостерігачами ENEMO за два тижні до виборів. Після зустрічі і докладного обміну думками вирішили працювати разом: разом виїжджали до виборчих комісій, де реєструвались порушення, обмінювались інформацією. У день виборів наша знімальна група та юрист об'їхали 35 виборчі дільниці і зафіксували на відео порушення, які відбувались на виборчих комісіях. Велика роль ЗМІ, що висвітлюють вибори. Важливо фіксувати порушення і застосовувати покарання.

Андрій Турка (керівник Львівського відокремленого підрозділу ГО «Стоп корупції»). На цих виборах ми отримали значний досвід фіксації злочинів під час виборів, протидії «тітушкам», протидії порушенням в роботі виборчих комісій. Були порушення: недопущення спостерігачів до

дільничної комісії. Треба вдосконалювати законодавства про вибори, бо недоліками законодавства зловмисно користуються. Андрій Турка також навів приклад з представниками ОБСЄ, коли він звернувся до них з повідомленням про порушення виборчого законодавства.

Людмила Зубрицька – фіксований виступ (директорка Інституту громадянської освіти НАУКМА). Співпрацюємо з ГО «Стоп корупції» вже два роки. Досвід цього проекту дуже цікавий. «Семантрум» - дуже корисний інструмент для політолога, тому я уже бачу «Семантрум» як місце, куда я маю привести своїх студентів на практику з політичної аналітики. Але до цього інструменту треба фахова інтерпретація фактів. Дуже цікаве якісно-кількісне розуміння виокремлених тем. Топові теми, які маніпулюють політики, - це те, що хочуть почути виборці: соціалка, томос, закон про мову, відкриті списки. Треба також розуміти, що не всі брудні політичні технології можна визначити з точки зору юридичних порушень. Йдеться про тонкі маніпулятивні технології. Ми це відчуваємо навіть тоді, коли ходимо як експерти-політологи на ефіри телеканалів (а ми знаємо, що більшість телеканалів залежна від політичних сил). Ведучі намагаються нами маніпулювати, коли ставлять такі питання, які уже містять приховану відповідь. Тому ми маємо реєструвати не лише порушення законодавства, але також ці тонкі маніпулятивні техніки, в тому числі НЛП, влаштування відомих концертів під час кампаній... Ми маємо про все це говорити. Ми маємо говорити також про обіцянки кандидатів в депутати, які вони дають під час виборчих кампаній і які також є частиною маніпулятивних технологій. Треба аналізувати виконання передвиборчих обіцянок. Поєднання юридичних, медійних і експертних інструментів можна використовувати не лише під час виборчих кампаній, але також їх можна використовувати у будь який час для аналізу державної політики, реалізацію рішень. Можна досліджувати зміни, портрет партій у ЗМІ – як він змінюється з часом. Тобто новий інструмент, що створений протягом проекту «Стоп політичній корупції» – є універсальний, який можна застосовувати для широкого кола завдань – вимірювання політики, дослідження маніпуляцій. Сподіваюся, що ця ініціатива буде продовжена, зокрема зважаючи на волонтерський ентузіазм ГО «Стоп корупції», цей проект у подальшому знайде підтримку.

Ігор Рейтерович – фіксований виступ (Директор програм Українського центру суспільного розвитку) Проект є надзвичайно важливий і актуальний. З кожною наступною кампанією застосування маніпуляцій і фейків використовується все ширше. У нас попереду місцеві вибори, де ми можемо використовувати досвід цього проекту. Але цим можливості створених інструментів не обмежуються. Невдовзі починає роботу новий склад Верховної Ради. Адже відомо, що саме вищі політичні кола є головним розсадником політичної корупції. Дуже цікаво буде подивитись як ці фейки і маніпуляції будуть жити в новій Верховній Раді. Варто навести результати одного закритого соціологічного дослідження, яке показує як змінилась трійка питань, що найбільше турбують громадян. Це «війна-мир», тарифи, земля. Тому очікую, що саме ці три теми будуть найманіпулятивнішими у новому парламенті, бо вони не мають однозначної відповіді. Одна з маніпулятивних технологій - це використання обіцянок, що рішення проблеми «ось-ось відбудеться». Маніпуляції у ЗМІ стануть важливою частиною маніпуляцій. Важлива роль журналістів, як вони будуть поводитись у цих умовах, як вони будуть дотримуватись професійних стандартів. На жаль я чув, що нова більшість в парламенті це питання буде намагатись вирішити законодавчо – змусити ЗМІ подавати інформацію збалансовано. Сумніваюсь, що це реалістичний шлях вирішення такої складної проблеми. І є побоювання, що такий шлях – це швидше інструмент тиску на ЗМІ. Підсумовуючи, можу сказати, що протягом виборчої кампанії домінували партійні «бренди» і маніпулятивна інформація. Чи пройнуть вони випробування владою – відкрите питання. В Україні зараз така ситуація, що владу важче втримати, ніж здобути. Питання наскільки для втримання влади використовуватимуться недозволені методи, оскільки дехто з владних кіл

каже, що нам журналісти взагалі непотрібні, нам досить «прямих комунікацій». Ми розуміємо, що такі «прямі комунікації» - це може бути засобом маніпуляцій. Тому я сподіваюсь, що цей проект буде далі жити і розширюватись. Бо це не просто моніторинг, це новий інструмент, який дає можливість дослідити політичне середовище. Думаю, що нам треба подумати, як цю отриману інформацію можна донести до зацікавлених сторін політичного процесу і до громадян зрозумілою мовою. Такі інструменти мають стати частиною як вищої освіти, так і загальної освіти. *(По закінченні виступу Ігор Рейтерович дав відповіді на поставлені додаткові питання, зокрема щодо ситуації з кандидатами від «Слуги народу» на виборчих округах в різних регіонах України)*

Роман Бочкала. На закінчення сьогоднішньої події він вручив подяки активним учасникам цього моніторингового проекту, а також висловив вдячність учасникам круглого столу за плідну роботу, корисні оцінки проекту і цінні поради щодо покращення формату моніторингової активності.